

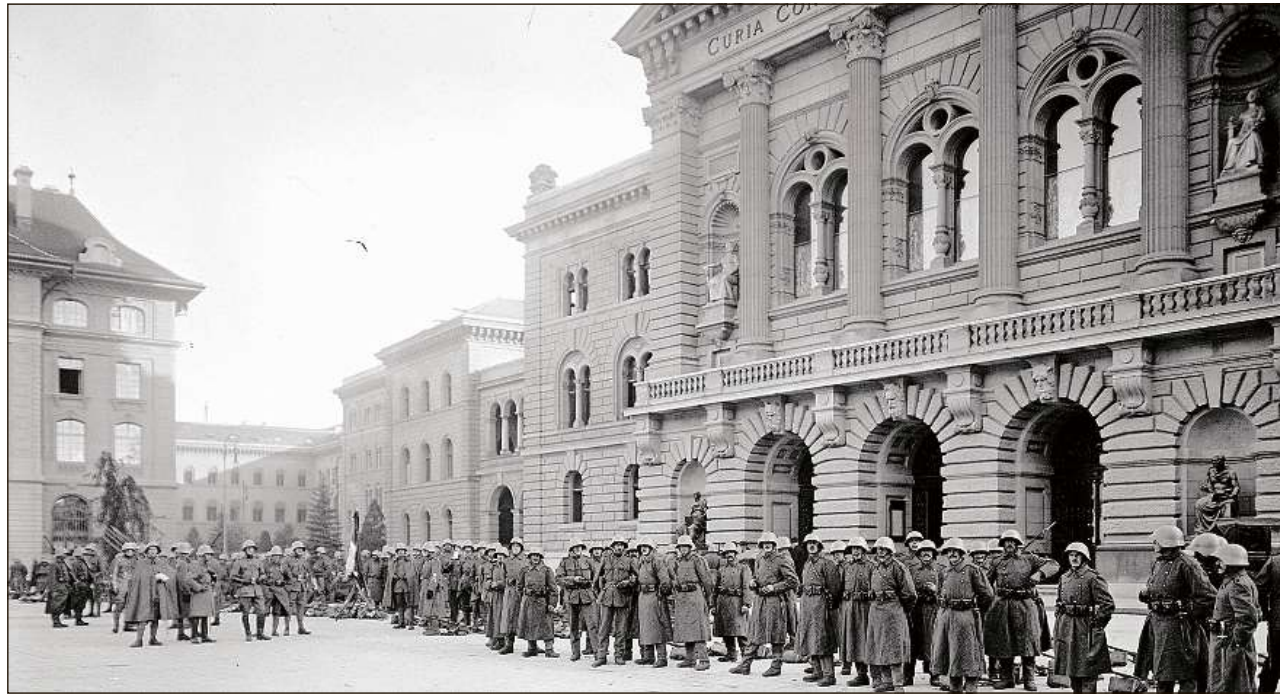
«La higiena ei la meglia arma»

La grippa spagnola digl onn 1918 ha furiau el cantun Grischun

DAD ANDREAS CADONAU/FMR

■ **Ils schabetgs actuals regordan alla grippa titulada per spagnola digl onn 1918 che ha pertuccau fermamein il cantun Grischun. Las constataziuns dil suadont artechel sebasan per part sin ina viseta egl archiv statal dil cantun Grischun d'avon varga diesch onns ed ina publicaziun suadonta en LQ.** Ils 5

da november 1918 publichescha la vischnaunca da Sagogn in decret titulaus cun «Combatt encunter la grippa»: «Sil emprema enzena de grippa en ina casa, ei scadin habitont de quella consignaus. Se tener si el liber isoladamein ei denton aunc lubiu. Persunas de casas infectadas astgan buca passar en autras habitaziuns, medemamein persunas saunas buca en casas de malsogna. Schligiar la consignada ei sulettamein caussa dil meidi ni muniesa. Quei daventa, suenter che la malsogna ei tshessada, stanzas, resti da letg e da persunas, sco la vischala desinfectada. Contravenziuns vegnan castigadas. La schubradat-higiena ei la meglia arma encunter la perfida malsogna. Nus supplichein instantamein d'observar questas ordinaziuns. Quei ei la vera carezia cristiana practica». Las perdetgas dalla grippa spagnola che ha furiau igl onn 1918 el cantun Grischun ein cavagliadas en scatladas da cartun egl archiv statal a Cuera. Las agraffas ein empau da ruina, agraffas ch'ordineschan telegrams, corrispuendenzas, decrets ed ordinaziuns viagadas denter vischnauncas ed igl Uffeci das sanadad cantunal e federal. E denter quellas actas sesanfla era il decret dalla vischnaunca da Sagogn. In decret che para detg moderns e po senz'autoer tener petg allas ordinaziuns actualas. Era sch'il

Duront la cauma generala dil november 1918 furiaiva la grippa spagnola en Svizra. Biara schuldada grischuna en survetsch ei vegnida infectada.

FOTO KEYSTONE

virus sco tal era aunc buc enconuschents alla medischina digl onn 1918. La scatlacuntegn ina protesta dil ordinariat episcopical dils 30 d'uost 1918 drizzaus alla regenza grischuna cun la pretensiuin da sclauder il scamond da seradunar al survetsch divin. In scamond decretaus dalla Confederaziun ils 18 da fenadur 1918. La regenza repectiv il Cussegl pign ha dau suatientscha al giavisch, probabel dall'idea ch'il grond prighel seigi vargaus. Ina conclusiuin fallida.

La secunda unda

Lentschatta october 1918 ei la secunda unda dalla grippa sederasada el cantun

Grischun. Ina unda in bionton pli contagiosa. Las actas el archiv statal menziuneschan ina derasaziun explosiva che hagi contonschii il loghens pli gronds sco era vitgs ed uclauns. La fin settember era il diember da persunas infectadas sedublegiaus ella vallada dil Rein dil cantun Sogn Gagl. Ils emprems cass d'infezziun ein nudai da quei temps el marcau da Glion. Ils 8 d'october annunzia Falera 25 persunas malsaunas, Pigniu otg. Il departament cantunal cudischescha e rapporta minuziusamein a Berna il diember d'infectai ed ils mortoris. Naven dalla secunda mesadad d'october sederasa la grippa spagnola egl entir district Glogn e Rein Anteriu,

identics cun la Cadi. Las vischnauncas da Ladir, Ruschein, Schnaus, Strada, Schlans, Sumvitg e Vuorz annunzian ils emprems cass. Igl entir cantun dumbra varga 4000 persunas per jamna infectadas e biabein 40 mortoris. El decuors dalla jamna dils 27 d'october entochen ils dus da november mieran sulet ella vischnaunca da Breil otg persunas ed a Rueun treis. Novas publicaziuns indicheschon il diember d'infrendas dalla grippa spagnola per exempel a Mustér cun 26, Sumvitg 16 ed a Breil 12 mortoris. Ella statistica cantunala egl archiv statal mauncan ils mortoris dalla schuldada. Il november 1918, duront la camuna naziunala, eran biars grischuns en

survetsch militar e biars ein vegni malsauns. Il virus ha buc infectau glied veglia ni affons. Per regla dapli umens che dunnas, persunas els meglers onns denter 30 e 40 onns. Il Cussegl pign ordinescha allas vischnauncas dad isolar ils malsauns e dad ereger spitals d'urgenza e da recrutar personal da tgira. La Confederaziun empermetta da gidar a finanziar il personal da tgira. In grond problem para la munconza da miedis. U ch'els sesanflan en survetsch militar, ni ch'els eran sez infectai.

Svanida aschi spert sco derasada

Aschi spert sco la grippa spagnola ei sederasada eis ella puspei svanida. Duront il meins december tshessa il diember d'infectai sco ils mortoris. La glied para da haver retschiert gust da saltar. Tiegl uffeci da sanadad crescha il diember da damondas dallas vischnauncas d'astgar organisar in sault. Aschia la vischnaunca d'Ardez il schaner 1919. Da lez temps era aunc il Mesauc pertuccaus dalla grippa spagnola, ina suletta persuna miera el cantun Grischun dalla grippa igl avrel 1919. Tgi che tratga che las publicaziuns da lu hagian tractau la grippa cun letras grossas, sbaglia. Ellas annalas vegn bein rendiu attent allas honoraziuns ch'ei daventadas unfrenda dalla grippa spagnola. Il cusseglier naziunal e guvernativ, president dil Cussegl grond, Alois Steinhauser da Sagogn, il cusseglier naziunal da Tumein Felix Koch, morts cun 36 onns. Ni il president communal da Schluein, Jules Camenisch, morts dalla grippa cun 34 onns. Autruisa tractan las annalas la grippa sco in schabetg denter biars, l'uiara mundiala, la cauma generala, la zoppina, la raccolta da truffels ell'Engiadina Bassa e bia autoer.